

Konrad Stępień

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

POLITYKA RACHUNKOWOŚCI W KONTEKŚCIE RACHUNKOWOŚCI KREATYWNEJ

Wprowadzenie

Podstawowym systemem informacyjnym przedsiębiorstwa, dostarczającym informacji o przebiegu jego działalności gospodarczej, jak i jej rezultatach, jest system rachunkowości. Z informacji pochodzących z rachunkowości korzysta wielu użytkowników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych przy podejmowaniu różnorodnych decyzji ekonomicznych.

Istotna rola, jaką pełni rachunkowość w działalności gospodarczej powoduje, że na rachunkowości spoczywa poważna społeczna odpowiedzialność za informacje przez nią generowane. Z tego też powodu, jak wskazuje fundamentalna zasada rachunkowości – *true and fair view* – rachunkowość powinna rzetelnie i jasno przedstawiać sytuację majątkową oraz finansową, a także wynik finansowy przedsiębiorstwa. Jak wynika z powyższej naczelnej zasady, rachunkowość jednostki gospodarczej powinna być prowadzona zgodnie z przepisami, winna odzwierciedlać rzeczywistość, być zrozumiała i godna zaufania.

Wbrew oczekiwaniom swych użytkowników rachunkowość, w szczególności zaś sprawozdawczość finansowa, nie zawsze dostarcza informacji o sytuacji majątkowo-kapitałowej przedsiębiorstwa ściśle zgodnych ze stanem rzeczywistym. Coraz częściej uwidacznia się problem „upiększania” wizerunku przedsiębiorstwa i manipulowania wynikiem finansowym w sprawozdaniu finansowym. Niektóre jednostki, chcąc pozyskać nowe źródła finansowania, nowych inwestorów i kredytodawców, pokazują w swych sprawozdaniach finansowych lepszą sytuację finansową od tej w rzeczywistości, wykorzystując często luki w przepisach prawnych bądź łamiąc te przepisy. Powszechnie słyży się o problemie uprawiania przez przedsiębiorstwa tzw. rachunkowości kreatywnej, czy też o wykorzystywaniu polityki rachunkowości do manipulowania obrazem przedsiębiorstwa.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie istoty polityki rachunkowości w kontekście rachunkowości kreatywnej, w szczególności zaś wskazanie różnic pomiędzy tymi pojęciami.

W opracowaniu zastosowano następujące metody badawcze: analizę literatury przedmiotu, analizę aktów normatywnych, metodę dedukcji.

1. Wieloznaczność pojęcia „rachunkowość kreatywna”

Pojęcie „rachunkowość kreatywna” bywa wieloznacznie rozumiane. W potocznym ujęciu ma ono pejoratywny wydźwięk i stanowi synonim negatywnych praktyk. Rachunkowość kreatywna często utożsamiana jest z agresywną rachunkowością, fałszowaniem, fryzowaniem czy rasowaniem sprawozdań, oszustwem księgowym, sterowaniem lub zarządzaniem zyskiem, a także z „gotowaniem ksiąg” czy trikami finansowymi¹.

Określenie negatywnych praktyk księgowych mianem „rachunkowości kreatywnej” rozpoczęło się w Wielkiej Brytanii w latach 90. ubiegłego wieku. Jedną z najbardziej popularnych definicji zaproponowaną przez R. Parkera jest ta traktująca rachunkowość kreatywną jako „wykorzystywanie sprawozdań finansowych raczej do wprowadzania w błąd aniżeli informowania”².

Inni brytyjscy autorzy, jak B. Elliot oraz J. Elliot uważają, że „pojęcie »rachunkowość kreatywna« sugeruje, że zarząd przedsiębiorstwa przygotował informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych w sposób satysfakcjonujący raczej jego samego aniżeli akcjonariuszy. Istnieje presja, aby pokazał on rosnące trendy zysku oraz przekonujący bilans. Konsekwencją tego może być takie »wyglądanie« wyniku finansowego, aby można było otrzymać pożądaną przez siebie kwotę zysku, przy jednoczesnym wyłączeniu niektórych zobowiązań z bilansu”³.

Z kolei C.P. Stickney i R.L. Weil definiują rachunkowość kreatywną jako „taki wybór zasad rachunkowości oraz interpretowanie transakcji lub zdarzeń, aby można było manipulować – najczęściej zwiększyć lub czasami po prostu wygładzić wynik sprawozdawczy, a także jako jedną z form oszukańczej sprawozdawczości finansowej”⁴.

¹ W. Wąsowski, *Kreatywna rachunkowość – fałszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2005, s. 13; M. Kutera, A. Hołda, S.T. Surdykowska, *Oszustwa księgowe – teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2006, s. 16 i nast.

² R. Parker, *Financial Reporting in the United Kingdom and Australia*, Prentice Hall, London 1995, s. 197.

³ B. Elliot, J. Elliot, *Financial Accounting and Reporting*, Financial Times, Prentice Hall 2000, s. 567.

⁴ C.P. Stickney, R.L. Weil, *Financial Accounting*, The Dryden Press, New York 1997, s. 157.

Inna definicja rachunkowości kreatywnej mówi, że jest to proces manipulowania danymi liczbowymi w systemie rachunkowości przez wykorzystanie luk w przepisach normujących prowadzenie ksiąg rachunkowych oraz dokonywanie świadomych i celowych wyborów co do stosowanych sposobów pomiaru i prezentacji danych gospodarczych, służący temu, aby transformować sprawozdanie finansowe z takiego, jakie mogłoby być w danych warunkach na takie, jakie chciałby widzieć je sporządzający⁵.

W literaturze obok pojęcia rachunkowości kreatywnej stosowane jest także określenie triki (przekręty) finansowe. Zdaniem H.M. Schilita „mianem trików finansowych określa się działania lub ich zaniechanie podjęte w celu ukrycia lub zniekształcenia rzeczywistych wyników finansowych lub finansowej kondycji jednostki. Ich ranga jest różna: od drobnych oszustw do bardziej poważnych, jak nieprzestrzeganie zasad rachunkowości (...)”⁶.

Również w polskiej literaturze podjęto się zdefiniowania rachunkowości kreatywnej. Przykładowo W. Wąsowski pisze: „bez względu na to czy kreatywna rachunkowość jest zabiegiem kosmetycznym, czyli malowaniem w jasnych kolorach szarej rzeczywistości, czy chirurgicznym oznaczającym głęboką ingerencję – w obu przypadkach powoduje szkody. Zamiast przedstawiać rzeczywistość gospodarczą, kreuje obraz mający spełnić oczekiwania odbiorcy (...). Świadome zniekształcenia rzeczywistości i mające ukryć istotę sprawy wyjaśnienia i poglądy są i zawsze będą procederem szkodliwym, przestępczym”⁷.

Zdaniem K. Sawickiego pojęciem „rachunkowość kreatywna” należy objąć dążenie do unikania określonych skutków regulacji obowiązujących w rachunkowości poprzez stosowanie technik, które pozwolą na dokonanie pomiaru zgodnie z interesem producenta informacji, a także włączenie do sprawozdań finansowych pozycji, które nie były przedmiotem regulacji, co w konsekwencji łączy się z istotnymi zmianami w porównaniu z rozwiązaniami stosowanymi wcześniej⁸.

M. Wojas podaje z kolei, że termin „rachunkowość kreatywna” oznacza prowadzenie rachunkowości i prezentowanie danych finansowych w sposób pożądaný dla jednostki, w celu wywarcia korzystnego wrażenia na odbiorcach sprawozdań finansowych. Ten „twórczy” styl prowadzenia rachunkowości polega na sztucznym kreowaniu zdarzeń gospodarczych, nietypowej ich interpretacji, „manipulowaniu” wynikiem finansowym i to zarówno na etapie ustalania,

⁵ K.H.M. Naser, *Creative Financial Accounting: Its Nature and Use*, Prentice Hall 1993, s. 59.

⁶ H.M. Schilit, *Financial Shenanigans*, McGraw Hill, New York 1993, s. 1.

⁷ W. Wąsowski, op. cit., s. 14.

⁸ K. Sawicki, *Problem odpowiedzialności za rachunkowość jednostek gospodarczych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2003, nr 13 (69), s. 236.

jak i podziału. Głównym celem takich działań jest to, że mają one wywołać „założony z góry” efekt w sprawozdaniu finansowym. Cechą charakterystyczną *creative accounting* jest fakt, że upiększanie sprawozdań finansowych odbywa się legalnie, przy wykorzystaniu swobody istniejącej w zakresie prawa bilansowego i podatkowego⁹.

Warto zauważyć, że wszystkie zaprezentowane powyżej definicje podkreślają pejoratywny charakter rachunkowości kreatywnej, utożsamiając ją z manipulacjami czy oszustwami.

Ciekawą i w odmiennym tonie definicję rachunkowości kreatywnej proponuje S.T. Surdykowska. Autorka ta stwierdza, że „rachunkowość kreatywna oznacza wykorzystanie tego zakresu wolności przez producentów sprawozdań finansowych, który wynika z braku odpowiednich wzorców, standardów, reguł i procedur stanowiących podstawę podejmowania decyzji w ramach czterech głównych etapów procesu tworzenia informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych przedsiębiorstw: uznawania, wyceny, ujawniania i prezentacji”¹⁰. Podkreśla także, że podobnie jak w przypadku każdego rodzaju wolności, może być ona wykorzystywana¹¹:

- zgodnie z „duchem prawa”, czyli dążeniem do tworzenia w sprawozdaniach finansowych rzetelnego obrazu sytuacji majątkowo-finansowej, wyniku finansowego oraz płynności finansowej jednostki,
- niezgodnie z prawem, czyli do celowego wprowadzania w błąd użytkowników sprawozdań finansowych.

S.T. Surdykowska uważa, że pojęcie rachunkowości kreatywnej obejmuje jedynie te innowacyjne zjawiska, które są zgodne z „duchem prawa”, natomiast pozostałe zjawiska niezgodne z prawem określa mianem oszustw księgowych¹².

Podobne stanowisko zajmuje E. Mączyńska, według której należy rozróżnić pojęcia: księgowość kreatywna i agresywna. Zdaniem tej autorki termin księgowość kreatywna ma znaczenie pozytywne i jest stosowany przez zarządy wszystkich firm w celu takiego przedstawienia danych bilansowych, aby tworzyły one jak najkorzystniejszy wizerunek jednostki gospodarczej, natomiast księgowość agresywna jest prowadzona z rozmyślnym zamiarem defraudacji, ukierunkowana na sztuczne zawyżanie zysków¹³.

⁹ M. Wojaś, *Polityka rachunkowości. Kontrowersje dotyczące jej definicji*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2002, nr 3, s. 5.

¹⁰ M. Kutera, A. Hołda, S.T. Surdykowska, op. cit., s. 31.

¹¹ Ibid., s. 32.

¹² Ibid.

¹³ E. Mączyńska, *Nieuczciwych metod księgowych nie powinno się określać jako kreatywne*, „Rzeczpospolita” z 9.08.2002.

2. Istota polityki rachunkowości

Polityka rachunkowości przedsiębiorstwa jest w literaturze w różny sposób rozumiana. Dla przykładu w literaturze anglojęzycznej, a także w polskiej ustawie o rachunkowości i MSR, stosuje się określenie „polityka rachunkowości”, natomiast w literaturze niemieckojęzycznej używa się pojęcia „polityka bilansowa”. Jedni autorzy traktują te określenia zamiennie, z kolei inni dopatrują się rozbieżności między tymi pojęciami. Jak zauważa T. Cebrowska, „dyskusja nad tożsamością i rozbieżnościami tych określeń jest stosunkowo bogata i choć ważna z teoretycznego punktu widzenia, to dla praktyki nie ma większego znaczenia”¹⁴.

Pojęcie polityki rachunkowości zostało wprowadzone do polskiej teorii rachunkowości przez W. Brzezina w znaczeniu „całej sfery normalizacji rachunkowości poprzez różnego rodzaju przepisy prawne, standardy, dyrektywy metodologiczne celem skonkretyzowania zasad rachunkowości w danym państwie (wspólnocie państw) w pewnym okresie czasu”¹⁵. Z czasem jednak autor ten zaczął wyróżniać dwa wymiary polityki rachunkowości: w ujęciu makro i mikro. W. Brzezina podaje, iż „makropolityka rachunkowości ustala pewien model rachunkowości w danym państwie lub tworzy wzorce do przymusowego lub dobrowolnego naśladownictwa poprzez: ustawy, standardy, dyrektywy metodologiczne”, natomiast mikropolityka rachunkowości to „kształtowanie sprawozdań finansowych zgodnie z celami ustalonymi przez właściciela podmiotu, ale w ramach obowiązujących przepisów i standardów rachunkowości”¹⁶.

Podobnie politykę rachunkowości rozumie K. Sawicki. Autor ten pisze, że „słuszny i uzasadniony wydaje się pogląd (...), że należy odróżnić od siebie różne podstawowe zakresy znaczeniowe terminu »polityka rachunkowości«. Pierwszy zakres dotyczy polityki rachunkowości podmiotu gospodarczego, tzn. tych problemów polityki rachunkowości, które realizowane są przez poszczególne jednostki gospodarcze (ujęcie mikroekonomiczne). Drugi zakres znaczeniowy obejmuje problemy dotyczące polityki prawodawczej państwa w zakresie funkcjonowania prawa bilansowego (ujęcie makroekonomiczne)”¹⁷.

Zdaniem E.A. Hendriksena i M.F. van Bredy „polityka rachunkowości jest zbiorem standardów rachunkowości, opinii, interpretacji, reguł oraz przepisów wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa w ich sprawozdawczości finansowej

¹⁴ *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, red. T. Cebrowska, WN PWN, Warszawa 2006, s. 225.

¹⁵ W. Brzezina, *Mikro- i makropolityka rachunkowości. Normy prawne i zawodowe rachunkowości*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 876, Wrocław 2000, s. 34, 36.

¹⁶ *Ibid.*, s. 35.

¹⁷ K. Sawicki, *Polityka rachunkowości i polityka bilansowa. Zakres terminologiczny i zastosowanie*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2000, nr 57, s. 90.

wej”¹⁸. Autorzy ci przytaczają również opinię, z której wynika, że „polityka konkretnego przedsiębiorstwa obejmuje sposoby stosowania tych spośród zasad, które w ocenie kierownictwa jednostki są najbardziej odpowiednie w danych okolicznościach do przedstawienia rzetelnego obrazu pozycji finansowej, zmian pozycji finansowej oraz rezultatów operacji w zgodzie z ogólnie akceptowanymi zasadami rachunkowości, które wobec tego zostały przyjęte do celów przygotowania sprawozdań finansowych”¹⁹. A zatem autorzy ci utożsamiają politykę rachunkowości z zasadami rachunkowości stosowanymi przez podmiot gospodarczy przy sporządzaniu sprawozdania finansowego.

Również D.E. Kieso i J.J. Weygant w analogiczny sposób ujmują politykę rachunkowości. Ich zdaniem „polityka rachunkowości jednostki to ściśle określone zasady i metody rachunkowości, bieżąco stosowane i uznane za najbardziej odpowiednie, aby przedstawiać rzetelnie sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa”²⁰.

W zbliżony sposób politykę rachunkowości definiuje E. Walińska, która pisze, że „polityka rachunkowości obejmuje zasady, metody i procedury, przyjęte przez kierownictwo przedsiębiorstwa przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych, a jej wybór jest prawem podmiotu gospodarczego, zagwarantowanym przepisami prawa bilansowego i zwyczajem”²¹. Autorka ta także utożsamia politykę rachunkowości z zasadami rachunkowości przyjętymi przez podmiot gospodarczy przy sporządzaniu sprawozdania finansowego.

W nieco odmiennym tonie utrzymana jest definicja polityki rachunkowości prezentowana przez A. Jarugową, której zdaniem „polityka rachunkowości to zastosowanie przez zarząd przedsiębiorstwa w sporządzaniu sprawozdań finansowych specyficznych zasad, konwencji, reguł i praktyk dobranych odpowiednio do odwzorowania jego rzeczywistej pozycji finansowej, dochodowej i dokonania (...). Selekcja i zastosowanie zasad, reguł itp. określana jest mianem polityki rachunkowości, powinna być dokonywana w świetle realizacji celu, jakiemu służą sprawozdania finansowe, przy zachowaniu jakościowych charakterystyk, a w szczególności istotności informacji i jej wiarygodności”²². „Jeżeli prawo czy standardy przewidują alternatywne zasady, to ujawnia się zastosowaną politykę polegającą na wyborze między przewidzianymi przez prawo bilan-

¹⁸ E.A. Hendriksen, M.F. van Breda, *Teoria rachunkowości*, WN PWN, Warszawa 2002, s. 250.

¹⁹ Accounting Principles Board, *Opinion 22, Disclosure of Accounting Policies*, April 1972, par. 6.

²⁰ D.E. Kieso, J.J. Weygant, *Intermediate accounting*, John Wiley & Sons, Inc., New York 1992, s. 1391.

²¹ E. Walińska, *Polityka rachunkowości, błędy lat poprzednich i zmiany szacunków*, w: *Rachunkowość finansowa – ujęcie sprawozdawcze i ewidencyjne*, red. E. Walińska, Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 390.

²² A. Jarugowa, E. Walińska, *Roczne sprawozdania finansowe – ujęcie księgowe a podatkowe*, ODDK, Gdańsk 1997, s. 23.

sowe zasadami”²³. Analizując tę definicję można zauważyć, że A. Jarugowa akcentuje bardziej samą czynność związaną z zastosowaniem, wyborem czy selekcją zasad rachunkowości niż same zasady rachunkowości.

W myśl polskiej ustawy o rachunkowości przez przyjęte zasady (politykę) rachunkowości rozumie się „wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą [o rachunkowości – przyp. aut.], w tym także określone w MSR, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych”²⁴. Jak wynika z tej definicji polityka rachunkowości to inaczej przyjęte zasady, czyli wybrane i stosowane przez jednostkę w ściśle określonym celu, jakim jest zapewnienie wymaganej jakości sprawozdań finansowych.

Natomiast zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości „polityka rachunkowości to konkretne zasady, metody, konwencje, reguły i praktyki stosowane przez jednostkę przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych”²⁵.

Należy zauważyć, że zarówno ustawa o rachunkowości, jak i MSR w zbliżony sposób definiują pojęcie polityki rachunkowości. Różnica w obu definicjach sprowadza się do tego, że ustawa o rachunkowości określa wprost cel polityki rachunkowości (zapewnienie jakości sprawozdań), wskazuje także na szerszy zakres regulacji rachunkowości (zarówno na ustawę, jak i MSR). Z kolei MSR bardziej szczegółowo ujmują rozwiązania, których dotyczy polityka rachunkowości, nazywając je zasadami, metodami, konwencjami, regułami czy też praktykami.

Jak wynika z przytoczonych definicji, polityka rachunkowości przedsiębiorstwa jest w wielu przypadkach utożsamiana z zasadami rachunkowości. Jednakże trzeba mieć na względzie, że polityka rachunkowości jest pojęciem związanym ze swego rodzaju alternatywą stosowania zasad rachunkowości, z możliwością wyboru zasad rachunkowości przez przedsiębiorstwo spośród całej rzeszy zasad rachunkowości, do których prawo, a zarazem obowiązek wyboru, wyznaczają przepisy prawa bilansowego²⁶.

Warto zauważyć, że w ogólnym znaczeniu „polityka” to „zręczne, konsekwentne postępowanie jednostki lub grupy zmierzające do osiągnięcia określonego celu”²⁷, to także „czyjeś zręczne, sprytnie, układne działanie w celu osiągnięcia okre-

²³ Ibid., s. 24.

²⁴ Art. 3, ust. 1, pkt 11 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2009 r., nr 152, poz. 1223 ze zm.

²⁵ K. Stępień, *Polityka rachunkowości jako przedmiot badania biegłego rewidenta*, w: *Zawartość informacyjna polityki rachunkowości. Wybrane problemy*, red. H. Żukowska, B. Sawicka, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 177-178; MSR 8, par. 5, w: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSSF, SKwP, IASB*, Warszawa 2011, s. A485.

²⁶ K. Stępień, *Polityka rachunkowości jako przedmiot badania biegłego rewidenta*, op. cit., s. 178.

²⁷ *Słownik wyrazów obcych*, red. J. Tokarski, Warszawa 1971, s. 589.

ślonych zamierzeń”²⁸, czy też „przemyślany przez kogoś sposób postępowania mający doprowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu; taktyka, strategia”²⁹, jak również „oznaczenie konsekwentnego stosowania przez kierownictwo zorganizowanych grup zasad i metod zmierzających do osiągnięcia określonych celów”³⁰.

Jak wynika z tych ogólnych definicji, polityka wiąże się z czymś konsekwentnym i zarazem przemyślanym działaniem, dążącym do zrealizowania wyznaczonego celu. Definicje te wskazują bezpośrednio na działanie (czynność) podmiotu na nieokreślonym bliżej przedmiocie (obiekcie) z zamiarem osiągnięcia wyznaczonego celu (czynność, podmiot, przedmiot, cel). W świetle powyższego polityki rachunkowości nie stanowią *stricte* zasady rachunkowości, lecz czynność związana z dokonywaniem wyboru tych zasad (dobór zasad). Wybrane szczegółowe zasady rachunkowości są raczej efektem, skutkiem, swego rodzaju produktem zastosowanej polityki rachunkowości i świadczą o jej realizacji.

Analizując powyższe atrybuty polityki rachunkowości warto zauważyć, że ta przyznana podmiotom gospodarczym swoboda w doborze odpowiednich zasad rachunkowości ma jakiś istotny cel. Tym zasadniczym celem jest zapewnienie odpowiedniej jakości sprawozdań finansowych, czyli innymi słowy przedstawienie rzetelnego obrazu pozycji finansowej przedsiębiorstwa po to, aby te sprawozdania finansowe były użyteczne dla ich użytkowników. Jak zaznacza E. Walińska, zadaniem polityki rachunkowości jest odwzorowanie w sposób *true and fair* dokonań podmiotu i jego sytuacji finansowej³¹.

Warto zaznaczyć, że prawo bilansowe wyznacza jedynie ogólne ramy, ogólny kształt rachunkowości jednostek gospodarczych. Nie uwzględnia jednak szczegółowo ich specyfiki działania. Z racji tego, że jednostki prowadzą zróżnicowaną działalność oraz funkcjonują w różnych warunkach, prawo bilansowe nie może stworzyć idealnego modelu, swego rodzaju wzorca rachunkowości dla każdej z nich. Z tego też względu dopuszczono, aby to właśnie kierownictwo jednostki, uwzględniając specyfikę jej działalności, tak dobrało zasady rachunkowości spośród wielu dopuszczonych prawem, aby jak najlepiej, najwierniej i najrzetelniej przedstawić jej pozycję w sprawozdaniu finansowym. A zatem to kierownictwo jednostki decyduje o wyborze rozwiązań, które w ostateczności składają się na jej politykę rachunkowości, przy czym kryterium wyboru jest uzyskanie pożądanego obrazu firmy³².

²⁸ *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1988, s. 786.

²⁹ *Wielki słownik języka polskiego*, red. J. Dunaj, Buchmann, Warszawa 2009, s. 487.

³⁰ *Encyklopedia popularna PWN*, WN PWN, Warszawa 2000, s. 660.

³¹ E. Walińska, op. cit., s. 391-392.

³² K. Stępień, *Polityka rachunkowości jako instrument kreowania wizerunku przedsiębiorstwa w okresie kryzysu gospodarczego*, Zeszyty Naukowe nr 13, PTE, Kraków 2012, s. 292.

W kontekście powyższych rozważań można stwierdzić, że „polityka rachunkowości to przemyślany dobór i konsekwentne stosowanie przez kierownictwo jednostki gospodarczej szczegółowych zasad rachunkowości (szczegółowych rozwiązań) określonych w prawnych regulacjach rachunkowości (ustawie, krajowych i międzynarodowych standardach), których wybór przewidują te regulacje, mający na celu rzetelny (prawdziwy) pomiar wielkości ekonomicznych i ich jakościową prezentację w sprawozdaniu finansowym”³³. Wydaje się, że definicja ta – akcentując działanie, czynność w postaci wyboru i stosowania – odróżnia politykę rachunkowości od zasad rachunkowości (przedmiotu takiego działania), a także w pełni oddaje istotę omawianego zjawiska.

3. Polityka rachunkowości versus rachunkowość kreatywna

Polityka rachunkowości (bilansowa) bywa również często utożsamiana z pojęciem rachunkowości kreatywnej, zwłaszcza rozumianej jako tzw. upiększanie lub pogarszanie sprawozdania finansowego zgodnie z literą prawa³⁴. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że nie są to pojęcia tożsame. Rachunkowość kreatywna jest określeniem znacznie szerszym niż polityka rachunkowości i obejmuje działania, które wykraczają poza zakres polityki rachunkowości.

Warto podkreślić, że polityka rachunkowości jest związana ze swego rodzaju alternatywą stosowania zasad rachunkowości, z możliwością wyboru zasad rachunkowości przez przedsiębiorstwo spośród całej rzeszy zasad rachunkowości, które są unormowane prawem bilansowym. A zatem polityka rachunkowości ograniczona jest przez rozwiązania, wzorce, zasady określone regulacjami prawnymi.

Natomiast rachunkowość kreatywna obejmuje swym zakresem także te działania, które nie są regulowane przez prawo bilansowe i w stosunku do których przepisy nie dają możliwości wyboru wariantu działania. Z zaprezentowanych definicji rachunkowości kreatywnej wynika, że jest ona utożsamiana zarówno z działaniami mieszczącymi się w ramach przepisów prawa – to swego rodzaju twórcza rachunkowość, jak i z działaniami niezgodnymi z prawem, czyli po prostu z oszustwami księgowymi. Z oczywistych względów działania wykraczające poza przepisy prawa nie mogą być utożsamiane z polityką rachunkowości, która jest zdeterminowana regulacjami prawnymi.

Trzeba również zaznaczyć, iż nawet w przypadku rachunkowości kreatywnej, rozumianej w pozytywnym aspekcie jako zgodnej z „duchem prawa”, jej zakres

³³ K. Stępień, *Polityka rachunkowości w teorii i prawnych regulacjach rachunkowości*, w: *Teoria rachunkowości a jej współczesne regulacje*, red. B. Micherda, Difin, Warszawa 2014, s. 67.

³⁴ K. Schneider, *Kreatywne i agresywne aspekty rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2008, nr 44 (100), s. 199.

jest szerszy aniżeli zakres polityki rachunkowości. Rachunkowość kreatywna w tym ujęciu obejmuje bowiem także działania, które nie są uregulowane przepisami prawa. Złożoność i zmienność rzeczywistości gospodarczej powoduje, że wyprzedza ona uregulowania określone przepisami prawa. Jak zauważa S.T. Surdykowska, „tempo rodzenia się nowych pomysłów w praktyce co do rozwiązań różnych problemów w rachunkowości przedsiębiorstw, czyli rozwój kreatywnych sposobów liczenia, znacznie wyprzedza tempo tworzenia nowych regulacji/standardów lub modyfikowania istniejących. Z istoty tych regulacji wynika fakt, że są one reakcją na zmiany środowiska gospodarczego, ale ich nie wyprzedzają”³⁵. Ten stan rzeczy stanowi istotny czynnik rozwoju rachunkowości kreatywnej.

Kolejnym elementem różnicującym politykę rachunkowości od rachunkowości kreatywnej jest fakt, że przyjęte przez jednostkę zasady rachunkowości będące konsekwencją zastosowanej polityki rachunkowości mogą i powinny być spisane oraz przedstawione w postaci odpowiedniej dokumentacji, zgodnie z ustawą o rachunkowości. Do tych wybranych zasad rachunkowości jednostka musi się konsekwentnie stosować w przyszłych okresach sprawozdawczych. Natomiast działania będące konsekwencją stosowania rachunkowości kreatywnej nie są ujmowane w postaci odpowiedniego dokumentu, jak to jest w przypadku polityki rachunkowości. Są one bowiem konsekwencją albo łamania przepisów prawa, albo działań, których nie dało się wcześniej przewidzieć.

Innym kryterium różnicującym politykę rachunkowości od rachunkowości kreatywnej jest cel, jakiemu służy dane zagadnienie. W przypadku rachunkowości kreatywnej, rozumianej w pozytywnym aspekcie jako zgodnej z „duchem prawa”, celem tym będzie pokazanie sytuacji jednostki gospodarczej możliwie od najlepszej strony, jednakże zgodnie z zasadą *true and fair view*. Natomiast w przypadku rachunkowości kreatywnej utożsamianej z oszustwami księgowymi (działaniami niezgodnymi z prawem) celem tym będzie przedstawienie sytuacji przedsiębiorstwa albo lepszej, albo gorszej niż w rzeczywistości (niezgodnej z zasadą *true and fair view*), w zależności od uznania i potrzeby kierownictwa podmiotu gospodarczego.

Z kolei celami polityki rachunkowości przedsiębiorstwa są rzetelny pomiar wielkości ekonomicznych i ich jakościowa prezentacja w sprawozdaniu finansowym, a więc zgodnie z zasadą *true and fair view*³⁶.

³⁵ M. Kutera, A. Hołda, S.T. Surdykowska, op. cit., s. 32.

³⁶ W literaturze nie ma jednomyślności, jeśli chodzi o cel polityki rachunkowości przedsiębiorstwa. Jedni autorzy utożsamiają go bardziej z celem polityki ekonomicznej przedsiębiorstwa, inni zaś z rzetelnym pomiarem dokonań podmiotu gospodarczego lub jakością sprawozdań finansowych. Więcej na ten temat zob. K. Stępień, *Polityka rachunkowości w teorii i prawnych regulacjach rachunkowości*, op. cit., s. 63-67.

Podsumowując powyższe rozważania można stwierdzić, że polityka rachunkowości przedsiębiorstwa jest w zasadzie podstawowym narzędziem wykorzystywanym przez rachunkowość kreatywną w tworzeniu obrazu sytuacji majątkowo-finansowej przedsiębiorstwa.

Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania na temat istoty pojęć „rachunkowość kreatywna” oraz „polityka rachunkowości” pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

Po pierwsze – rachunkowość kreatywna może być rozpatrywana w dwóch ujęciach: pozytywnym i negatywnym. W aspekcie pozytywnym rachunkowość kreatywna obejmuje te innowacyjne zjawiska, które są zgodne z „duchem prawa” i dąży do tworzenia w sprawozdaniach finansowych rzetelnego obrazu sytuacji majątkowo-finansowej. Natomiast w aspekcie negatywnym może być utożsamiana z oszustwami księgowymi, albowiem obejmuje te zjawiska, które są niezgodnie z prawem i ma na celu wprowadzanie w błąd użytkowników sprawozdań finansowych.

Po drugie – zestawiając wszystkie atrybuty pojęcia „polityka”, można dojść do wniosku, że polityka rachunkowości to przemyślany dobór i konsekwentne stosowanie przez kierownictwo jednostki gospodarczej szczegółowych zasad rachunkowości (szczełowych rozwiązań) określonych w prawnych regulacjach rachunkowości (ustawie, krajowych i międzynarodowych standardach), których wybór przewidują te regulacje, mający na celu rzetelny (prawdziwy) pomiar wielkości ekonomicznych i ich jakościową prezentację w sprawozdaniu finansowym.

Po trzecie – rachunkowość kreatywna i polityka rachunkowości nie są pojęciami tożsamymi. Rachunkowość kreatywna jest określeniem znacznie szerszym i obejmuje działania, które wykraczają poza zakres polityki rachunkowości. Ponadto rachunkowość kreatywna i polityka rachunkowości mają różne cele.

Po czwarte – polityka rachunkowości przedsiębiorstwa jest narzędziem wykorzystywanym przez rachunkowość kreatywną w tworzeniu obrazu sytuacji majątkowo-finansowej przedsiębiorstwa.

Literatura

Wydawnictwa zwarte

Elliot B., Elliot J., *Financial Accounting and Reporting*, Financial Times, Prentice Hall 2000.

Encyklopedia popularna PWN, Warszawa 2000.

Hendriksen E.A., van Breda M.F., *Teoria rachunkowości*, WN PWN, Warszawa 2002.

- Jarugowa A., Walińska E., *Roczne sprawozdania finansowe – ujęcie księgowo a podatkowe*, ODDK, Gdańsk 1997.
- Kieso D.E., Weygandt J.J., *Intermediate accounting*, John Wiley & Sons, Inc., New York 1992.
- Kutera M., Hołda A., Surdykowska S.T., *Oszustwa księgowe – teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2006.
- Naser K.H.M., *Creative Financial Accounting: Its Nature and Use*, Prentice Hall 1993.
- Parker R., *Financial Reporting in the United Kingdom and Australia*, Prentice Hall, London 1995.
- Rachunkowość finansowa i podatkowa*, red. T. Cebrowska, WN PWN, Warszawa 2006.
- Schilit M.H., *Financial Shenanigans*, McGraw Hill, New York 1993.
- Stępień K., *Polityka rachunkowości jako przedmiot badania biegłego rewidenta*, w: *Zawartość informacyjna polityki rachunkowości. Wybrane problemy*, red. H. Żukowska, B. Sawicka, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
- Stępień K., *Polityka rachunkowości w teorii i prawnych regulacjach rachunkowości*, w: *Teoria rachunkowości a jej współczesne regulacje*, red. B. Micherda, Difin, Warszawa 2014.
- Stickney C.P., Weil R.L., *Financial Accounting*, The Dryden Press, New York 1997.
- Walińska E., *Polityka rachunkowości, błędy lat poprzednich i zmiany szacunków*, w: *Rachunkowość finansowa – ujęcie sprawozdawcze i ewidencyjne*, red. E. Walińska, Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
- Wąsowski W., *Kreatywna rachunkowość – fałszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2005.

Wydawnictwa ciągłe

- Brzezin W., *Mikro- i makropolityka rachunkowości. Normy prawne i zawodowe rachunkowości*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 876, Wrocław 2000.
- Mączyńska E., *Nieuczciwych metod księgowych nie powinno się określać jako kreatywne*, „Rzeczpospolita” z 9.08.2002.
- Sawicki K., *Polityka rachunkowości i polityka bilansowa. Zakres terminologiczny i zastosowanie*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2000, nr 57.
- Sawicki K., *Problem odpowiedzialności za rachunkowość jednostek gospodarczych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2003, nr 13 (69).
- Schneider K., *Kreatywne i agresywne aspekty rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2008, nr 44 (100).
- Stępień K., *Polityka rachunkowości jako instrument kreowania wizerunku przedsiębiorstwa w okresie kryzysu gospodarczego*, Zeszyty Naukowe nr 13, PTE, Kraków 2012.
- Wojas M., *Polityka rachunkowości. Kontrowersje dotyczące jej definicji*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2002, nr 3.

Akty prawne

Accounting Principles Board, *Opinion 22, Disclosure of Accounting Policies*, April 1972.

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSSF, SKwP, IASB, Warszawa 2011.

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2009 r., nr 152, poz. 1223 ze zm.).

**THE ACCOUNTING POLICY IN THE LIGHT
OF CREATIVE ACCOUNTING****Summary**

Accounting, as an information system should fairly reflect the activities of the entities. However, now increasingly visible problem of “beautifying” the image of the company and of manipulation financial results in the financial statements. Commonly such action is called creative accounting.

This study was devoted to the presentation of the essence of concepts such as “creative accounting” and “accounting policy” and to the discussing the scope of their, in particular, to clarify the relationships that exist between them.